

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERKELIJK LEVEN / B. Luiten

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN 293

B. Luiten

Niet zeuren

MEDITATIEF 298

Jos Douma

Wachten op God

WANDELEN MET GOD 299

S. de Jong

Gelovige koetjes en kalfjes

ACHTERGRONDEN 301

D. Griffioen

Geen rouwdiensten,
wel hoop voor de
levenden 3

DOCUMENT 305

M. te Velde

Gebed
bij een begrafenis*en verder...*Uit de kerken
Meegelezen
Boekbespreking

NIET ZEUREN

Bram Krol kun het leuk zeggen. Zijn zestig werkuren per week voor een predikant een zware last? 'Laat me niet lachen', is zijn commentaar. Er zijn genoeg mensen in de kerk die dergelijke werkweken kennen, zo niet langer. 'De predikanten moeten niet zeuren'; de Heer heeft harde werkers nodig, ijverige mensen.¹

Een pittige opstelling, die gewoon vraagt om een reactie.

Niet zozeer om predikanten in bescherming te nemen of zo. Maar wel om te voorkomen, dat bepaalde beeldvorming de ambtsvervulling gaat vertroebelen.

We leven in een tijd, dat steeds meer gezegd wordt: 'de dominee is ook maar een mens'. Dat valt moeilijk te ontkennen. Daarbij komen dan dit soort opmerkingen los, over de werkweek van de één en van de ander. En zo zou er nog veel meer te noemen te zijn, waaruit blijken zou dat de predikant ook maar een gewone werknemer is.

Ik heb geen enkele behoefte daarte-

gen in te gaan. Wel wil ik graag een stukje ambtsinhoud beschermen, dat op deze manier in de verdrukking komt.

Groot gelijk

Laat eerst gezegd mogen worden, dat Bram Krol met zijn opmerkingen in principe groot gelijk heeft. De week telt voor ieder mens 168 uur. Als je daarvan 60 uren werkt, heb je geen reden tot klagen. Inderdaad zullen de meeste mensen dat getal wel halen, betaald of onbetaald.

Grote waardering verdienen de ouderlingen en de diakenen, die 's morgens om half acht de deur uitgaan en er 's avonds om zes uur weer in komen, en evenzogoed diezelfde avond nog de wijk in gaan. **Zijkomen ook** tenminste aan die 60 uren.

Wel mag daar **deze** kanttekening bij, dat voor al die **ambtsdragers de-ze** getallen wat abstract zijn. Want je ambt draag je voortdurend, en er kan op elk moment een **beroep** op worden **gedaan**. Uiteraard zijn er **voor** gewone werkzaamheden wel normale werktijden af te spreken, **maar** daar buitenom **km er nog van alles** gebeuren.

Ook mag gezegd worden, dat onder normale omstandigheden die

60 uren ook wel voldoende zijn. Het altijd maar door werken is niet altijd een blijk van ijver, eerder van gebrek aan planmatigheid. **Boven-**dien, als de ambtsdrager een **gezin heeft, kan hij** het voor God en mensen niet verantwoorden **wanneer** hij al zijn tijd in zijn ambt steekt. **Daarnaast** is er ook ruimte nodig om **verder te** kijken dan het eigen vakgebied; dat behoedt een mens voor **eenzijdigheden**.

Invalshoek te beperkt

Tot zover het gelijk van Bram Krol. Verder zullen we hem maar met rust laten, want aan inhoudelijke bespiegelingen kwam hij in z'n columnetje niet toe.

Terwijl daar juist de kneep kan zitten.

Immers, wanneer is een werkweek 'lang'? Dat hangt niet zozeer af van de klok, maar van de inhoud. Vergelijk dit met de vraag: wat is een 'lange' preek? Als een preek saai is en voorspelbaar, is een kwartier al heel erg lang. Maar wordt daar levensecht Gods Woord be- diend, dan kan het 'amen' soms na een half uur als een verrassing klinken.

Daarom is het een te beperkte invalshoek om wat lengte betreft alleen maar naar de uren te kijken. De vraag is juist, wat er in die uren gebeurt. Dat bepaalt de zwaarte van de last.

Wat er niet gebeurt

Misschien kan beter gezegd worden: wat er in die uren niet gebeurt, kan het ambt zwaar maken, Vrijwel elke ambtsdrager kan daarover meepraten, de ouderlingen en diakenen net zo goed. Want voortdurend zie je veel meer en wil je veel meer, dan waar je echt aan toe komt.

Mensen schenken je vertrouwen. Ze vertellen over hun leven met God, de hoogten en de diepten daarin. Vaak zijn daarin ook heel persoonlijke elementen, met nog allerlei open vragen of gedachten. Zeker de moeite waard, om nog eens op terug te komen. Maar wanneer gebeurt dat? Wanneer is daar gelegenheid voor? Als dat te lang duurt, gaat je dat dwars zitten. Je leert de mensen kennen in hun vreugde en verdriet. Je wilt daarin deelnemen, een herder kan en wil niet afstandelijk zijn. Maar echt

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE,
DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS, DRS.
A.L.Th. DE BRUIJNE, DS. G. GUNNINK,
DRS. B. LUITEN, PROF. DR. C.J. DE RUIJ-
TER, DS. A. DE SNOO.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

W.L. DE GRAAFF, Wortmanstraat 138, 8266
AG Kampen, Tel. (038) 3331201.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
Oe Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kam-
pen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (0113) 215591.

ABONNEMENT:

f 85,75 per jaar; f 46,25 per halfjaar: studen-
ten f 70,25 per jaar (binnenland). Buitenland:
f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan,
maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee
maanden voor het verstrijken van de beta-
lingstermijn (opzegging van jaarabonnement
voor 1 november, van een halfjaarabonne-
ment voor 1 juni).

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij

de Stichting Bralectah.
Tel. (0521) 515946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,84 per mm. Contractarie op aan-
vraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de
uitgever is het niet toegestaan artikelen uit
dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

VAN DE REDACTIE

Graag willen we een nieuwe redacteur aan onze lezers voorstellen.

Per 1 januari 1997 is tot de brede redactie van ons blad toegetreden ds. G. Gunnink, predikant te Amersfoort-West. Ds. Gunnink is voor onze lezers geen onbekende. Hij schreef de laatste jaren voor *De Reformatie* verschillende artikelen, onder andere over secularisatie en over de doop met de Heilige Geest.

Het is de bedoeling dat ds. Gunnink vanaf de maand mei regelmatig als redacteur bijdragen zal leveren in de rubriek 'Kerkelijk Leven'. We heten hem in deze functie van harte welkom! We wensen hem kracht en wijsheid van Gods Geest toe bij zijn werk voor *De Reformatie*.

M.t.V.

meeleven is niet een kwestie van één **bezoek**, het is **veeleer** een **verbondenheid** die **steeds even** blijkt. Als **dat**, **onder druk** van de omstandigheden, min of **meer** doodbloedt, gaat je dat aan **het hart**.

Het **ambt** is heel gevarieerd. Je spreekt met **zieken** en **bejaarden**, met mensen in de rouw en in voorbereiding op **het huwelijk**. Je **spreekt over doop** en **begravenis**. Catechisanten zijn er met **groepen** tegelijk, terwijl ze toch ook even persoonlijk aandacht nodig **hebben**. Daarnaast zijn er de werkende jongeren, de studenten, de **alleengaanden**, de jonge **gezinnen**, de iets **minder** jonge **gezinnen**, de **evangelisatie-contacten**, elk met geheel eigen ervaringen van allerlei aard met **betrokking tot God** en de **kerk**. Te veel om op te noemen. Daarnaast is er de studie, de toerusting, het **kerkenraadswork** en vooral voor de predikanten de voorbereiding van de preek, de gebeden en de eredienst, het **kerkbladje**, het **kerkverband**, de **deputaatschappen**, de collegiale **contacten**, enz.

Het is niet moeilijk je in te denken, dat voor het gevoel van menig ambtsdrager het meeste ambtswork eenvoudig blijft liggen. Want het is veel te veel. Dit past allemaal niet in de uren die daarvoor beschikbaar **zijn**. Een **chronisch** schuldgevoel en een diepe onvrede kunnen daarvan rechtstreeks het **gevolg zijn**.

Als dit je **overkomt**, helpt het niet veel als iemand uitroept dat je niet moet zeuren. Die 60 uur is **niet** te veel, inderdaad, maar **wel** wat er allemaal ingeperst moet worden **voor** je idee.

Meer delegeren?

Een voor de hand liggende opmerking richting de predikant is, dat hij meer **zou** moeten delegeren naar de andere ambtsdragers. Soms kan dat bijdragen aan een oplossing. Maar **hiervan** moeten **we** geen gouden bergen verwachten. Want, zoals in de korte schets **hierboven** getoond werd, de meeste

ambtsdragers kampen met dezelfde ervaringen van gebrek aan tijd en mogelijkheden. Meer delegeren betekent in m'n situatie **alleen** maar een verschuiven **van** de problemen. Met als gevolg, dat de taakstelling **voor de ouderling** en de diaken in **de praktijk** te zwaar wordt, meestal naast diens **gezin** en dagelijks werk.

Verwachtingspatroon

Daar komt bij, dat in onze **tijd** het **verwachtingspatroon** steeds hoger komt te liggen. De ambtsdrager is ook maar een **mens**, nietwaar? **Dus** zijn ambt **zegt** nog **niks** over de invulling die hij daaraan geeft. **Hij** wordt puur **beoordeeld** op wat hij daarvan **maakt** of niet maakt. Hetgeen in de **praktijk** **tal** van verschillende reacties oplevert, want ieder **gebruikt** zo zijn eigen maatstaf. Dan gaat er veel **fout**, en nog **maar** weinig goed. De sfeer in **de kerk** kan daaronder lijden, het wordt dan **allemaal** zo menselijk, en **dus** beperkt.

Toch zeuren?

Gaan we nu toch zeuren, dat we het te zwaar hebben of zo? Zeker niet. Ik wilde slechts laten zien, dat je de ambtelijke **praktijk** niet kunt **verlichten door** verkorting van de werkweek of zoiets. De schoen wringt niet bij **het aantal uren**. Geen enkele predikant zit **m.i.** te wachten op een **werkweek** van 38 **uur**. Aan de andere kant is het **ook geen** oplossing **om** 80 uur te gaan werken. Want je blijft aanlopen tegen je zeer beperkte mogelijkheden, in alle situaties die **zich** voordoen.

Ik merk bovendien, dat ook **een** enquête **onder** predikanten blijft **hangen** in **vragen** rondom **opleiding**, **organisatie** en samenwerking. **Stuk voor stuk** belangrijke aspecten, zeker de aandacht waard. Maar **toch**, al zou dat **alles gestroomlijnd** kunnen worden, dan nog heb je de eigenlijke zwaarte van het ambt niet verlicht. Want, opvallend genoeg, de inhoud **van** de ambtsdienst blijft

buiten beeld. En juist daar schuilt naar **mijn** vaste overtuiging het antwoord **op** de vraag, of het ambt **(te)** zwaar **is**. En of er reden tot klagen is, of niet. Want je kunt als ambtsdrager **organiseren** en plannen **wat** je wilt, toch **draait** het uiteindelijk om deze ene vraag: 'hoe functioneert het evangelie in je eigen leven?'

Waar begint de ambtelijke dienst?

Ter vergelijking zouden we **kunnen kijken** naar de wet, en de vervulling daarvan. Dat is een loodzware last, of niet? Het houden van alle geboden, met hart en ziel, kracht en **verstand**, vraagt een inspanning, die niet **meer** in werkuren is uit te drukken.

En toch, **wanneer** op die manier de wet verkondigd zou worden, **zouden** we **een enorme** fout maken. En we zouden **elkaar** opzadelen met een chronisch schuldcomplex, zonder **enig** uitzicht op **herstel**. Menigeen **zou** klagend uitroepen: 'dit kan ik niet'. En het zou **heus** niet baten, **wanneer** hem enige **werktijdsverkort**ing geschonken zou worden. Nee, het punt is, dat bij dergelijke **wetsverkondiging** Jezus Christus uit het centrum van het leven verdwijnt. Terwijl Hij juist in ons leven **kwam**, als mens, om van **begin** af aan alle geboden te volbrengen, te vervullen. **Hij** is ons van **God** **geschonken tot volkomen gerechtigheid** (1 Cor. 1 : 30).

Daarom zei Jezus: 'Komt tot Mij, allen, die **vermoeid** en belast zijt, en Ik zal u **rust** geven; neemt mijn juk op u en leert van Mij, **want** Ik **ben zachtmoedig en nederig** van hart, en gij **zult rust** vinden voor uw zielen; **want** mijn juk **is zacht** en mijn last **is licht**' (Mat. 11 : 28-30). Dat '**vermoeid** en belast' **zijn** sloeg vooral op de onmogelijke last die de Schriftgeleerden op het volk legden: de **wet** zonder genade. Jezus' **antwoord** daarop is niet, dat Hij de wet halveert, maar dat hij haar plaatst in het kader van Gods **ontfermend** omzien naar zijn volk.

De wet begint niet bij het eerste gebod, maar bij Christus, die alle gehoorzaamheid volbracht. Dat maakt de geboden radicaal anders: in plaats van een opgelegde last worden zij tot een nieuw leven, dat al verdiend is en zó ontvangen mag worden.

Terug naar het ambt.

De vergelijking zal duidelijk zijn. Wanneer de ambtsvervulling begint bij jezelf, loop je in je eerste werkuur al vast, ook al heb je dat pas later in de gaten. Centraal komt dan te staan: 'Wat moet ik doen, wat moet ik zeggen?' en 'Wat verwacht men van mij?'. En vervolgens, na het bezoek of na de kerkdienst: 'Wat vonden ze van mij?'. Dit houdt dus niemand lang vol, ook niet bij een beperkt aantal werkuren en een fantastische samenwerking binnen de kerkeraad. Christus is het begin van alles, ook van de ambtsdienst. Als dat niet functioneert, is de last te zwaar. En de vraag mag dan gesteld worden, welke boodschap van troost en bevrijding je eigenlijk hebt te brengen, als je die in je eigen leven niet kunt toepassen.

Het ambt, waar het om gaat, is ten dele reeds volmaakt vervuld. En voor het andere deel wordt het volmaakt volbracht (Hebr. 7 : 28). Eigenlijk is er in het Oude en Nieuwe Testament maar één ambtsdrager: Jezus Christus. Allen, die bekleed worden met één of ander ambt, mogen uitgaan van zijn bediening, die voortdurend toereikend zal zijn. Daarbij geloven wij, dat Hij ons wel inschakelt, maar niet van ons afhankelijk is.

Dat betekent concreet, dat Hij toekomt aan alle situaties waar ik niet of te weinig aan toekom. En dat Hij de woorden weet te bedienen, die ik soms maar met moeite kan vinden. Sterker nog: Hij is mij voortdurend vóór. Ik kom nergens als eerste. Alles is en wordt volbracht vanuit de hemel, door Gods eigen Geest. In dat geheel functioneert de predikant, de ouderling en de diaken. Dat is niet om lui te worden, maar wel om het ambtelijk op-

treten gelovig te relativieren.

Bovendien, als je dat ziet, zie je zoveel moois. Je ziet de Geest aan het werk, in het leven van mensen, ook in heel droeve omstandigheden.

Dat vervult je hart, zodat je vergeet op je horloge te kijken. En wat belangrijker is: je hebt jezelf niet meer centraal staan. En je hoeft ook niet ergens bovenuit te steken. Waar komt die verwachting toch vandaan? Je kunt eenvoudig blij zijn met de blijden, en bedroefd met de bedroefden, terwijl je een Woord bij je hebt dat altijd spreekt, zelfs wanneer mensenwoorden te kort schieten.

Wat dat betreft biedt deze open tijd veel mogelijkheden voor echte ambtelijke dienst. Veel denkbeeldige voetstukken zijn verdwenen. Gelukkig maar, want ze blokkeerden het echte gesprek van hart tot hart.

Wie beoordeelt de ambtelijke dienst?

Hiermee wil ik niet ontkennen, dat een beginnend predikant tal van twijfels kan hebben over zijn eigen doen en laten. Ook zul je levenslang het gevoel houden, dat je een beginner bent. Het is goed, je daarop te bezinnen en dat in de kerkeraad ook samen te doen.

Maar al die aandacht voor onze (on)mogelijkheden mag er niet toe leiden, dat de ambtsdrager centraal komt te staan in het kerkelijk leven. Soms lijkt het daarop. De gesprekken daarover zijn ook zo gemakkelijk.

De apostel Paulus had al de begeerte, uit liefde tot Christus, om voor de gemeenten méér te betekenen. Hij had ze vaker willen bezoeken. Ook was zijn optreden steeds in zwakheid, met tal van gebreken. Voortdurend gaf hij daardoor stof tot gepraat, ook achter zijn rug om. Welnu, door de dienst van deze apostel reikt Jezus ons de oplossing aan, hoe je in het ambt met dit soort werkdruk omgaat. Het staat te lezen in 1 Cor. 4 : 1-5.

Kort samengevat is het de bedoe-ling, dat je ophoudt jezelf voortdu-

rend te beoordelen in het werk dat je doet. En evenzo, dat je je niet zó opstelt, dat je je laat beoordelen. Want waar dient al dat oordelen toe? Je schiet er niets mee op, het belemmert je alleen maar. Dat is eenvoudig in te zien.

Stel, dat men heel tevreden over mij is, en dat ik zelf ook een positief gevoel heb over mijn ambts-werk. Ben ik daardoor een goede ambtsdrager? Dat is nog maar de vraag. Want die maatstaf is ver-keerd. De vraag is, wat Jezus Chris-tus van je optreden vindt, of je goed van Hem gesproken hebt en of je zijn beeld draagt. Dat kan Hij beoordelen, en niemand anders.

Maar dat is andersom dan ook zo. Stel, dat men ontevreden over mij is, en ik zelf ook negatieve gedach-ten heb over mijn eigen presteren, ben ik daardoor dan een slechte ambtsdrager? Dat kan, maar dat hoeft niet. De vraag is maar net, of al die onvrede terecht is. En waar-aan meet je dat? Precies, aan de ene Ambtsdrager zelf.

Dus, concludeert Paulus, het inter-esseert mij heel weinig meer of ik door iemand beoordeeld wordt.

Ook mijzelf beoordeel ik niet.

Want ik schiet er niets mee op. Ik doe liever mijn werk zo goed moge-lijk, zoals God mij daartoe in staat stelt.

Dat betekent niet het einde van alle positieve kritiek. Integendeel, want daar houdt Paulus zelf ook niet mee op.

Maar dit betekent wel, dat je jezelf niet voortdurend een cijfer moet ge-ven, voldoende of onvoldoende.

Doe gewoon je best. En leg onbe-vangen je hart in je werk, zonder angst voor welke menselijke beoor-deling dan ook.

Na de kerkdienst is van geen enkel belang, wat de gemeente van de predikant vindt. Van waarde is al-leen, dat de gemeente haar God heeft ontmoet en hoe dat doorwerkt. Als je als predikant weet, wie er voor de kansel zitten, in welke le-vens het evangelie zich een weg wil banen, dan wordt belangrijk dat dat proces zo goed mogelijk uit de

verf komt. Of mensen zichzelf daar- in **kunnen herkennen**, in de **hoog-** ten en diepten en aanvechtingen van **hun** geloof. Of mensen **ook** te motiveren zijn tot **een** werkelijk stuk strijd, om in **te** gaan in het Koninkrijk. En of zij echt hun Heiland kunnen vinden, om **met Hem** **dage-** **lijks** te leven.

Als zo Gods Woord **klinkt**, **ver-** dwijnt vanzelf de aandacht voor de prediker. Hij **krijgt** geen cijfer. Hij heeft er **ook** geen enkel belang bij. Want het **gaat om** de gemeente, **waar** hij zelf **ook** helemaal bij **hoort**.

Wel mag er gekeken worden naar echtheid: **meent** de predikant wat hij zegt, of niet? Een gemeente voelt dat feilloos aan. Staat de predikant daar, omdat hij moet, of is hij een boodschapper met goede tijding, **waarvan** hij zelf de vreugde al kent?

Wie kent het hart?

Nog één argument voegt Paulus eraan toe: er is er maar **Eén**, die mijn hart kent.

Veel van **wat** ik doe, **gaat** minder goed dan ik had gewild. Voor mensen kan dat betekenen, dat ik faal. Maar God weet, **hoe** ik het bedoel- &.

Aan **veel kom** ik helemaal niet toe. Maar God weet, hoe ik het wel **zou** willen. En **Hij** hoort die namen en zaken **ook**, in mijn **gebed**.

Daarom zal zijn oordeel anders zijn dan dat van mensen. En bovendien **kan** op die manier een last **worden** afgelegd, in vertrouwde handen. Zodat je toch met nieuwe energie en onbevangen aan het **werk kunt** gaan. Leve de vrijheid in **Christus**! Hij **stierf ook** voor ambtsdragers. Een waarheid om zuinig op te **zijn**. Want je **kunt toch** geen prediker **zijn** van het bevrijdende evangelie, als je **zelf in je ambt** niet vanuit die bevrijding werkt?

Hartelijke vreugde

Op deze manier hoop ik iets gezegd te hebben, wat je met **werk-**

uren niet kunt meten en wat je in geen enquête kunt vangen. Toch kan op deze manier veel klagen worden voorkomen, om ruimte te bieden aan een hartelijke vreugde. Tegelijk zal **menigeen** in de gaten hebben, dat deze toepassing van het evangelie niet alleen **betrekking** heeft op predikanten en andere **ambtsdragers**, maar net zo goed op allen die deel **uitmaken** van het kerkelijk leven.

Daarom **hoop** ik hier volgende week nog op door te **gaan**.

¹ We namen kermis van deze uitspraken via het *Nederlands Dagblad*, december 1996.

² Hier doel ik op de enquête, gepubliceerd onder de titel *Het ging zoals het ging, dus ging het*, uitgevoerd door GIDS. Aan het belang hiervan wil ik niets afdoen. Toch is mij uit het hart gegrepen wat door ds. J. Slotman treffend onder woorden werd gebracht in het *Gereformeerd Kerkblad* voor Overijsselen, dd. 28 december 1996. Aan het eind van de vragenlijst gaf hij aan, dat hij de vraag gemist had: 'Hoe vaak bidt u of God u wil bekomen sterken tot uw dienst?' En ook: 'Bidt u wel eens samen met één of meer collega's om wijsheid en hulp van boven?' Hier blijkt de beperkte waarde van het gehouden onderzoek, dat erom ging de werkdruk onder de predikanten te meten. Is de mogelijke werkdruk niet allereerst afhankelijk van de ruimte, de vrijmoedigheid, het inzicht en de kracht die God kan geven?

U uit de kerken

Beroepbaar¹

Kandidaten:

U. van der Meer, Zwaluwstraat 7, 7731 XV Ommen, ☎ (0529) 451072.

Predikanten:

Ds. J. de Wolf, Populierenhof 15, 8091 DR Wezep, ☎ (038) 3763948.

Studenten met spreekconsent

R.J. Meijer, tot 8 februari 1997; ☎ (033) 4755262.

J.P. Kruiger, tot 14 maart 1997; ☎ (0341) 551673.

P.H. Vos, tot 28 mei 1997; ☎ (038) 3324134.

¹ Nieuwe opgaven en wijzigingen: **W.L. de Graaff**, ☎ (038) 3331201.

Overleden

Ermelo – Op 73-jarige leeftijd is op Tweede Kerstdag overleden **ds. O.J. Douma**.

Ds. Douma werd op 18 januari 1923 geboren. Na zijn theologische opleiding werd hij in 1956 in het ambt bevestigd te Souburg-Vlissingen. Na Souburg-Vlissingen was hij predikant te Overschie, Assen en Groningen-Noord.

In 1988 ging ds. Douma met emeritaat.

Tijdens zijn loopbaan vervulde ds. Douma verscheidene functies. Hij was een aantal malen lid van de Generale Synode, zoals tijdens de Synode van Heemse in 1983; hij was toen lid van het moderamen.

Verder was ds. Douma jarenlang deputaat Betrekkingen Buitenlandse Kerken. Ook was hij werkzaam in het dovenpastoraat, waarover hij enkele malen publiceerde. Toen hij als predikant werkzaam was in Groningen, gaf hij godsdienstles aan het lyceum van die stad.

M meditatief

Wie 's nachts wel eens wakker ligt, weet wat het betekent te wachten op de morgen. Wie in nood is, weet wat het betekent te **wachten** op hulp. Wie iemand heeft verloren, weet wat het betekent vergeefs op haar thuiskomst te wachten.

--

Wachten betekent geduld hebben. Wachten betekent uitzien en afzien tegelijk. Wachten betekent – soms – tevergeefs wachten. Want mensen blijven soms weg. Hulp blijft soms uit. De morgen breekt soms niet aan.

--

Wie wacht op God zal niet beschaamd uitkomen. Hij **komt** echt. Hijzelf. Vaak lijkt Hij de Afwezige te zijn. Dat moet ook wel. Want hoe kan ik wachten op iemand die aanwezig is? Hoe kan ik wachten op iemand die al bij mij is? Wachten op iemand betekent iemands aanwezigheid **missen**. Wachten op God betekent Gods aanwezigheid **missen**.

--

Zonder God zijn. Dat betekent leegte die gevuld moet worden, duisternis die verlicht moet worden, eenzaamheid die tweezaamheid moet worden. Wachten op God betekent: daar klaar voor zijn.

--

Wachten op God. Dat is: **God** verwachten. En dat is niet: het van God verwachten. Het gaat niet om iets van God: zijn hulp, zijn kracht, zijn troost, zijn genade. Het gaat

om de verwachting van God Zelf. Het gaat om zijn Aanwezigheid. En die Aanwezigheid is helpend en vol kracht, troostend en vol genade. Wie God verwacht, put nieuwe kracht.

--

Wachten op God. Het is niet tevergeefs. God is de Komende die gekomen is en komen zal. Wachten op God. Een intens verlangen dat vervuld wordt. God komt want: de morgen komt.

Wachten op God. Het is niet tevergeefs. God is de Komende die gekomen is en komen zal. Wachten op God. Een intens verlangen dat vervuld wordt. God komt want: de morgen komt.

HEER God

*leer mij wachten op U
leer mij Uzelf verwachten ;*

HEER God

*op U wacht ik
betoon U de Komende
midden in mijn leven*

Amen

GELOVIGE KOETJES EN KALFJES

S. de Jong

Wandelen met God

Praten over het geloof

Als je, in gesprek met ouders, aan hen vraagt of zij **ook** in staat zijn om met hun kinderen over het geloof te **praten**, dan wil het antwoord nog wel eens zijn: 'gelukkig wel, dominee, daar praten we geregeld met ze over'.

Als je op catechisatie of persoonlijk aan de desbetreffende kinderen van deze ouders **vraagt** of hun ouders wel eens met ze **over** het geloof praten, dan wil het antwoord nog wel eens zijn: 'nee, **nooit** dominee'.

Hoe is zo'n opvallend verschil, waar je best nogal eens tegenaan loopt, te verklaren?

Het zou **aan** beide **kanten kunnen** worden veroorzaakt.

Het zou **bijvoorbeeld kunnen** zijn dat **ouders** zich naar hun predikant toe beter voordoen dan ze in werkelijkheid zijn.

Toegeven dat je weinig met je kinderen over het geloof praat, legt een **zwakte** bij **jezelf** bloot en is daarom niet **gemakkelijk**.

Als je dan met het kerkelijk-sociaal gewenste antwoord komt in de trant van: 'jazeker, **we** praten geregeld met onze **kinderen** over het geloof, dan ben je van die moeite af. Maar het verschil zou **ook** aan de andere kant veroorzaakt kunnen worden.

Het zou best denkbaar zijn &t de jongeren, bij het geven **van hun antwoord** – 'nee, nooit' – **behoorlijk** overdrijven.

Zoals jongeren dat **soms** kunnen. 'Mijn ouders zijn wel zo achterlijk, ik mag nooit wat van die lui.' Als je dan daarover **eens** met ze **doorspreekt**, dan blijkt dat 'nooit' in ®el best **nog** wel wat **mee** te vallen.

Zo zou het ook **kunnen** zijn met hun stellige antwoord op de vraag of hun ouders wel eens met ze over het geloof praten: 'nee, nooit'. Dat zou, bij nader inzien, best nog wel **wat mee kunnen vallen**.

Dat **zijn** dus twee mogelijkheden om het eerder opgevoerde verschil in taxatie **nissen** ouderen en jongeren te verklaren. Het zou kunnen zijn dat ouders zich **beter** voordoen dan ze in werkelijkheid **zijn** of dat **jongeren zwaar** overdrijven.

Er is, denk ik, **ook** nog een derde mogelijkheid.

Het w u namelijk **ook** kunnen **zijn** dat ouders wel degelijk met hun kinderen over het geloof praten, iets waar ze de noodzaak ook van inzien en van **harte** onderschrijven, maar dat dat bij hun **kinderen** niet als **zodanig** overkomt.

Plichtsgetrouw praten over het geloof

Praten over het geloof betekent – als je **jongeren** **ernaar** vraagt – **voor sommige** ouders: vragen waar de preek over **ging** al dan niet vergezeld van enig commentaar, **informeren** hoe de **verenigingsavond** of de catechisatie liep, **kanttekeningen** plaatsen bij **een** artikelje in het ND of *Kivive*, wijzen op de gevaren in de wereld etc.

Omdat ouders vinden dat dat moet, dat dat bij **een** christelijke opvoeding hoort, doen ze dat plichtsgetrouw.

Als hen dan **ook** gevraagd wordt of ze wel eens met hun kinderen over het geloof **praten**, dan kunnen zij **daar** met een **eerlijk** en oprecht getweten bevestigend op antwoorden. **Voor hun** besef praten zij geregeld met hun **kinderen** over het geloof. Alleen, praten over het geloof om-

vat nog wel **wat** meer dan de gespreksonderwerpen hierboven aan-gaven.

Als het gaat **om** communiceren binnen het huwelijk, **wordt** er vaak onderscheid gemaakt in verschillende niveaus waarop je met elkaar kunt en moet communiceren.'

Datzelfde gaat ook op voor het praten over het geloof tussen, bijvoorbeeld, ouders en kinderen: dat **kan** op verschillende niveaus gebeuren.

Praten over geloof in niveaus

In praten over het geloof zou je de volgende vijf niveaus kunnen onderscheiden:

Niveau I

Hierbij gaat het om het niveau waarop, als het gaat om het geloof en wat daarbij komt, **algemene** waarheden en oppervlakkige **oorde-**len worden **uitgewisseld**. Het praten over het **geloof** met jongeren **verloopt** volgens een clichématig en vrij stereotiep **patroon**.

Voorbeeld:

'Dat was weer een mooie kerkdienst vanmorgen. Wat kan ds. T. toch de dingen goed onder woorden brengen en de rijkdom van het evangelie laten zien en wat zijn we toch gezegend met een predikant die zich gebonden weet aan het Woord van God'.

Niveau II

Dit is het niveau waarop informatie in relatie tot geloof wordt uitgewisseld. Het praten op dit niveau heeft al wel de **nodige** inhoud, maar vindt als het ware **nog buiten** de gesprekspartnersom plaats.

Voorbeeld:

'Vonden jullie dat wat ds. T. vanmorgen in de preek over die gelijke-

nis zei wel helemaal duidelijk? Ik heb het nog eens nagekeken in het boekje van ds. S. Die zegt het een stuk helderder vind ik zelf..'

Niveau III

Hierbij gaat het om het niveau waarop, als het gaat om het geloof, persoonlijke meningen en ideeën worden uitgewisseld. Het praten over het geloof op dit niveau heeft meer inhoud omdat, als de gesprekspartners in het gesprek met jongeren zeggen wat ze van iets denken, zij iets van zichzelf laten zien.

Voorbeeld:

'Ik denk er toch wat anders over dan ds. T. Hij zei wel dat je op de preek geen kritiek mag hebben omdat het Gods Woord is dat bediend wordt, maar ik vmag me dat af. Een preek is toch niet geïnspireerd en als ds. T. wat zegt is dat toch nog wat anders dan wanneer de apostel Paulus wat zegt?'

Niveau IV

Bier zitten we op het niveau waarop gevoelens met betrekking tot het geloof worden uitgewisseld. Het praten op dit niveau heeft diepgang omdat het echt over de betrokkenen zelf gaat en zij, door het uitspreken van ergernissen, onzekerheden, frustraties, angst en boosheid, zichzelf laten kennen.

Voorbeeld:

'Ik weet niet hoe het jullie verging, maar het trof me pijnlijk hoe gemakkelijk ds. T. in & preek zei dat gelovige mensen niet bezorgd hoeven te zijn. Als ik denk aan wat er allemaal in de wereld gebeurt vandaag en hoor van figuren als die Marc Dutroux in België, dan kan ik van angst soms bijna niet slapen en snap van God niks meer.'

Niveau V

Dit is het niveau waarop in het geloof intimiteit wordt gedeeld. Het praten op dit niveau is feitelijk overbodig geworden omdat de betrokkenen helemaal vertrouwd zijn met elkaar. Woorden zijn dan niet meer nodig, er zijn geen onuitge-

sproken zaken, geen verwijten. Het is goed zoals het is.

Voorbeeld:

Een vader zit in de televisiestudio zichtbaar ontroerd naar zijn kind te kijken die voor het front van half Nederland openlijk van haar geloof getuigt en sluit het w afloop zonder een woord te zeggen in zijn armen. Woorden zijn hier overbodig.

Hoe praten over het geloof

Als er door ouders met kinderen wel over het geloof gepraat wordt, maar altijd redelijk aan de oppervlakte (zeg maar op niveau I, II en soms III), dan wordt er door hen weliswaar over het geloof gepraat, maar als de diepere niveaus (met name IV) niet worden gehaald, zullen veel jongeren dit niet als zodanig ervaren.

Zoals Jan, 16, de oudste van vier kinderen.

'Bij ons thuis brengen ze nooit wat in.'

'Wat bedoel je daarmee?'

'Dat ze nooit over het geloof praten op een manier waar je wat mee kunt. Ze komen nooit met iets aan. Alleen maar wat mag en wat niet mag, vooral wat niet mag. Mij hoeven ze niet zoveel meer te vertellen, maar de kleintjes krijgen straf als ze iets niet goed doen.'

'Wat dan bijvoorbeeld?'

*'De ogen open onder het bidden en niet luisteren bij het bijbellezen. Dan houdt mijn moeder ineens op en als ze dan het laatste woord niet weten, mogen ze niet naar de televisie kijken. Zo kun je toch niet gelovig worden? Volgens mij is dat wat anders.'*²

Het blijkt in de praktijk niet genoeg dat men over het geloof praat. De manier waarop men over het geloof praat geeft voor jongeren de doorslag.

Als jongeren klagen: 'Ik heb nog nooit met mijn ouders over het geloof kunnen praten', wil dat in veel gevallen betekenen: 'ik heb nog nooit wezenlijk met mijn ouders over het geloof kunnen praten'.

Het gesprek ging altijd over (gelovige) koetjes en kalfjes.

Valt zoiets makkelijk te veranderen en hoe zou dat eventueel kunnen? Daarover D.V. een volgende keer verder.

¹ Bijvoorbeeld in: Albert Mol, *Samen winnen in je huwelijk*, Amsterdam 1992.

² Ontleend aan dr. W. ter Horst, *Christelijke geloofsopvoeding*, Kampen 1989, p. 116.

Extra nummers van De Reformatie...

...kunt u bestellen door overmaking van de kosten op postrekening 40 60 40 t.n.v. De Reformatie-Goes, onder vermelding van jaargang en nummer.

Dit zijn de kosten (incl. porto):

1 ex.: f	3,35	1 exemplaar
2 ex.: f	6,00	2 exemplaren
3 ex.: f	8,65	3 exemplaren
4 ex.: f	10,60	4 exemplaren
5 ex.: f	12,55	5 exemplaren

Na ontvangst van het bedrag wordt uw bestelling per omgaande uitgevoerd.

GEEN ROUWDIENSTEN, WEL HOOP VOOR DE LEVENDEN 3

D. Griffioen

Achtergronden

*In het eerste artikel heb ik enkele aspecten van de begrafenisgebruiken uit het verleden en uit de volkerenwereld beschreven. Daarnaast schetste ik in het tweede artikel de achtergrond van het huidige kerkorde-artikel over (het verbod op) de rouwdiensten. In dit laatste artikel wil ik nagaan hoe we de onduidelijkheid rond onze begrafenis-**sen kunnen wegnemen. En hoe we de huidige praktijk kunnen verbeteren.** Wat is de rol van de kerkenraad en de gemeente bij een christelijke of 'kerkelijke' begrafenis? In een concreet voorstel tot wijziging van het huidige KO artikel wil ik duidelijkheid scheppen rond onze begrafenis.*

10. Een raak van de familie alleen?

Wat is de taak van de kerkenraad (en de gemeente) bij een begrafenis? Heeft de kerkenraad de plicht erop toe te zien dat het troostrijke Woord van **God** **gesproken wordt tot hen** die in **rouw** zijn? En dat het Woord van God verkondigd wordt in plaats van een 'bijgelovige' aandacht voor de overledene? Dat de beloften van God rond een begrafenis verteld moeten worden, zal niemand willen bestrijden. Hoe kan het huidige KO-artikel⁷¹ zó geformuleerd worden **dat** er duidelijkheid ontstaat voor de rouwende familie én de kerkenraad met de gemeente?

Bij de **huidige** redactie **kan** een **kerkenraad** formeel gezien niets anders doen met gemeenteleden die hun doden willen begraven op 'hun

eigen **manier**', dan ze maar **hun** gang laten gaan. Als gemeenteleden zonder enige **vorm** van **samenkomst** en zonder **medewerking** van 'hun' **predikant** **hun doden** begraven, kan de **kerkenraad** een **vermaning** uitspreken met verwijzing naar de geschreven kerkorde-regel? Er kan **geen** beroep **gedaan worden op art. 71** van de KO! Wat er overblijft is een **verwijzing** naar de gegroeide traditie van de christelijk begrafenis. Of **een** algemene **vermaning** dat er bij **het** begraven toch 'iets' van het Evangelie moet klinken. Dat is **té** mager! Het is daarom **nodig dat** er positieve duidelijkheid **komt** op dit punt in de KO.

Het argument dat een begrafenis uiteindelijk een zaak is **van de familie** gaat maar **ten** dele op. De kerk **begraaft** geen doden, **zegt** men, maar de familie. Maar de kerken-

raad met de gemeente is na de familie wel de meest nauw **betrokkene** bij het sterven en het begraven van leden van de gemeente. Laat het daarom duidelijk zijn **wát** de **taak** is van kerkenraad (en gemeente) rond de begrafenis van één gemeentelid. De taak van de gemeente is het beste te omschrijven als 'eerstelijnszorg'. De kerkenraad met de gemeente moet ervoor waken dat de familie omringd wordt door de verkondiging van het Evangelie. En dat de rouwende familie getroost wordt met de beloften van God. Kortom: dat het Woord van de Here verkondigd wordt bij **een** begrafenis.

11. Het karakter van de begrafenisdienst

Onze **kerken** hebben in deze tijd nog reden om de 'rouwdiensten' te verbieden. Mogen de kerken, zonder verdere regelgeving, aan de familieleden van een overleden gemeentelid de vrijheid laten om een samenkomst te beleggen of juist niet? Wat mag **er** en wat moet er gezegd en gebeden en gezongen **worden**? Werkt het huidige KO-artikel juist niet **wildgroei** in de hand? Het is op **z'n** minst **onduidelijk wat** er wel of niet mag gebeuren rond **een** begrafenis van een overleden lid van de gemeente.

Mag de gemeente en de kerkenraad afwezig zijn op **een** bijeenkomst waarbij een predikant wordt uitgenodigd om **een** Schriftgedeelte te lezen, **een** 'meditatie' uit te **Sp**-ken, te bidden en te zingen **tot** lof van **de** HERE? Het blijkt dat er toch overal iets gebeurt rond een begrafenis van gemeenteleden. Er wordt een soort dienst gehouden,

met een geheel eigen en **wat** vrijere liturgie. Door de naam 'samenkomst' of 'rouwbijeenkomst' te gebruiken geeft men aan dat het geen 'eredienst' (of rouwdienst) is.

Het uiterlijke verschilpunt met een kerkelijke eredienst is dat de kerkenraad geen dienst 'uitschrijft', maar de familie. De zegen wordt niet uitgesproken, noch opgelegd. De **samenkomst** krijgt daardoor een onduidelijk begin (in **wiens** naam zijn wij bijeen?) en houdt ook een open eind (zonder zegen wordt de stoet ontbonden). Toch menen we – terecht – dat **een** goede 'samenkomst' dan pas **een** goede 'dienst' is d.s. het evangelie van de genade **alle** ruimte krijgt. Als er zelfs niet de **indruk** gewekt wordt dat er nog iets gedaan kan worden voor de overledene, maar er **alléén** maar een indringende bijbelse boodschap is **voor** de levende n&staanden.²

De feitelijke tekst van de **kerkord**-bepaling verbiedt de kerkenraad om een eredienst (kerkdienst, dienst van Woord en Gebed of iets dergelijks onder toezicht van de kerkenraad) te beleggen. Daarmee is impliciet aangegeven dat een **begravenis** slechts een **familie-aangelegenheid** is.³ En kennelijk als zodanig moet worden beschouwd. Het karakter van die (familie) **samenkomst** kan door de kerkenraad slechts worden beïnvloed door verwijzing naar de geest van de **kerk**-orde, niet naar de letter.

De **diepere**, **maar** niet de letterlijke **zin** van het huidige **KO**-artikel is dat we bij **een** begravenis **geen** dienst (met aangepaste [**eredienst**]) liturgie) mogen houden voor de dode. Een duidelijke **kerkord**elijke regeling of bepaling om bemoeidigende woorden (vermaning in de juiste **zin** van het **woord**) te spreken tot de **levenden**, die in een toestand van **rouw** verkeren, is echter niet gegeven.

De **begravenis** van hen die in de Heer sterven, moet **een** teken van **hoop** zijn, omdat het Woord van God verkondigd **wordt**. Tijdens een

begravenisdienst moet alles gericht zijn op de **eer** van **God**. **Hoe** kan dat tot uiting gebracht worden in de tekst van de **KO**?

12. Hoe nemen we de onvrede weg?

In de huidige situatie **doet** de **kerk** inderdaad niets meer dan de gegroeide praktijk **stilzwijgend** toelaten, zolang er maar **geen** rouwdiensten gehouden worden. De meestvoorkomende aanduiding voor een **begravenisdienst** is 'samenkomst'. Zolang de samenkomst maar geen dienst, eredienst, woorddienst of dienst van Woord en gebed **genoemd** wordt, kan iedereen er vrede mee hebben. Er is veel **mogelijk**, behalve **een** '(ere)dienst' beleggen.

Wat wij opmerken, is dat **gemeenteleden** het als hun taak zien om van de samenkomst **bij** de **begravenis** van hun gelovige geliefden een christelijke begravenis te maken. Ze **zijn** in rouw en kijken naar de kerkenraad en naar de gemeente. Wat **kunnen** we doen in **zo'n** geval? De gelovigen die in rouw zijn, moeten **getroost** worden met het Evangelie. Kan er niet een dienst van het Woord belegd **worden**? Er wordt gezegd: houdt maar **een** **samenkomst**, maar niemand kan zeggen **wat** **daarbij** gepast is. Van andere zijden is **ook** de vraag gesteld **waarom** de kerk niets doet aan de **begravenis**.⁴ Ik denk dat die vraag terecht gesteld is.

P. Groenberg heeft in het Gereformeerd Kerkblad⁵ voorgesteld de termen 'dienst' of 'rouwdienst' te vermijden en de aanduiding 'samenkomst' te gebruiken. De voorganger houdt een eenvoudige meditatie, spreekt een gebed uit en er wordt gezongen. Omdat het geen kerkdienst is acht hij het – terecht! – een voordeel dat ook andere liederen dan die uit het Gereformeerd Kerkboek gezongen kunnen worden. In dit geval kan het weldadig zijn dat de betrokkenen de vrijheid

van keuze hebben bij het opstellen van hun 'orde van dienst', omdat het geen officiële kerkdienst is. Er is niets geregeld, men is zo vrij als het gereformeerde geweten. Handel hierin dan in vrijheid naar eer en geweten bij het vaststellen van de 'orde van dienst' of 'de liturgie voor de samenkomst'. Dit kan terecht ak een groot voordeel worden beschouwd in de huidige gewoonte rond & begravenis-samenkomsten.

In toenemende mate is het gebruikelijk geworden in **onze kerken** 'vanuit de kerk te begraven', of in elk geval een samenkomst onder leiding van de eigen (of een ander gereformeerd) predikant te houden. **Dat** wil niet zeggen dat zo'n begravenis-samenkomst (of speciale dienst) daarmee **een** kerkelijke gelegenheid geworden is, maar dat de begravenis-samenkomstplaats vindt met de eigen **predikant** als **voorganger**.⁶

Hoewel meestal de eigen **predikant** gevraagd wordt de samenkomst te leiden, kan in **principe** iedereen voorgaan. Het is de **gewoonte** dat de 'eigen' predikant **zijn** royale inbreng heeft bij het **samenstellen** van de 'liturgie van de samenkomst'. In het geval van **meningsverschil** over de 'liturgie' kan hij weigeren de **samenkomst** te leiden als de familie 'ongewenste' of onchristelijke elementen in de liturgie wil opnemen.

De huidige **gebruiken** in een samenkomst ter gelegenheid van de begravenis van **een** gemeentelid die goed zijn, kunnen gehandhaafd blijven. Laat ze **beschreven** en bepaald worden, **zonder vormdwang**. Waar zijn de **gemeenteleden** aan **toe**? Zij zijn gediend met duidelijkheid. Waar is de **kerkeraad** volgens de **KO** bij **een** begravenis van een lid van de **gemeente** aan **toe**? **Mag** je als **kerkenraad** in **nauw** overleg met een familie een kerkdienst (= eredienst) beleggen? Met een vrije liturgie, die voldoet aan een aantal randvoorwaarden, wals een **gere-**

formeerde liturgie betaamt? Wij zouden niet willen dat er over iets anders gesproken zou worden **rond een** begrafenis **dan** het **houvast** van het Evangelie. Hoe kan daar vorm aan gegeven worden?

13. De begrafenisdienst mag slechts dienst van het Woord zijn

Een christelijke begrafenis, als publieke dienst van het Woord en dienst van **gebed** en **lofzegging**, moet **gekenmerkt** worden door bekendmaking van het hoopvolle evangelie aan de levenden. Op geen enkele **wijze** mag de **indruk** gewekt worden dat er **voor** de **doden** nog iets **gedaan kan of moet** worden. Soberheid en piëteit **zijn** de trefwoorden waarmee een **begravenisdienst** te typeren is. De dienst, voorafgaande aan de **teraardebesteding**, is een **speciale kerk-** of **eredienst**. **Woordverkondiging** aan mensen in een situatie van rouw en verdriet. Deze **dienst** van het **Woord** heeft niet het karakter van een 'gewone' (zondags)eredienst. Het is meer een speciale (ere)dienst, waarin de betekenis van Christus' sterven en opstanding alle ruimte krijgt. **Dát** is de hoop voor de levenden! Voor alle aanwezigen moet de betekenis van Christus' opstanding **uit** het **graf** duidelijk **verkondigd en** beleden worden. Het is goed met het oog daarop dat de (Apostolische) Geeloofsbelijdenis **gelezen of g e m -** gen wordt bij het gedolven **graf**.

*Groenenberg heeft voorkeur voor de aanduiding: **samenkomst**. Hij vindt het niet passend een **samenkomst** bij een **begravenis** een kerkdienst te **noemen**.⁷ Hij geeft daarbij als reden dat een **kerkdienst** door de kerkenraad wordt belegd en **dat dan** de gemeente **verwacht** wordt. Bij een **begravenissamenkomst** zou het **onmogelijk zijn** de gemeente op de hoogte **te stellen van** de kerkdienst. **'Als er dan een eredienst zou worden** gehouden, verwordt deze **echt** tot een **familie-bijeen-***

*komst, 'schrijft Groenenberg. Of de overweging **dat een eredienst pas dan een kerkdienst kan zijn als de héle gemeente** aanwezig, zoals Groenenberg **stelt, een rol** gespeeld **heeft** bij de **formulering van** het huidige **KO-artikel 71**, weet ik niet. Ik **kun me** echter niet voorstellen **hoe een begrafenis-dienst kan** 'verworden' tot ten familie-bijeenkomst. Het karakter van een eredienst wordt **bepaald** door de **aanwezigheid van het Woord van de Here en de Geest**. En **niet door het al dan niet aanwezig (kunnen) zijn** van de héle gemeente **en/of de kerkenraad**. Wordt **de héle gemeente** bij iedere begrafenis geroepen, op een doordeweekse dag **tijdens de kantooruren kan** de hele gemeente niet aanwezig zijn. Het karakter **van de dienst kan er** niet door veranderd worden. Moet **dut deel van de gemeente dat aanwezig is bij** een begrafenis **dan** verstoken **blijven van** de (ambtelijke) bediening van het Woord in **omstandigheden** van verdriet en rouw?*

Wanneer de kerkenraad, in open overleg met de nabestaanden van het overleden lid van de gemeente, een speciale (publieke) dienst **van het Woord** (noem het **een** 'aangepaste dienst') belegt, dan wordt de familie met de gemeente bepaald bij de ernst van de dood ** n de hoop** van het evangelie. Allen worden oproepen tot geloof, verootmoediging en bekering. Mijn voorstel is daarom art. 71 **KO** als volgt te wijzigen:

*De kerkenraad zal erop toezien dat de leden van de **gemeente** & e gestorven zijn op christelijke wijze begraven worden en dut het Woord van God verkondigd wordt in een **dienst** van heb Woord (en gebed).*

14. De begrafenisliturgie

Tenslotte nog een paar opmerkingen hoe de '**orde** van een Woorddienst ter gelegenheid van...' er uit kan zien. Een speciale dienst vereist een aangepaste 'orde van

dienst'. Het verdient aanbeveling de liturgie **van** deze '**begravenissamenkomst**' of beter: 'de dienst van het Woord' of 'de dienst **van** Woord en gebed' (bij de begrafenis van...), **zoveel** mogelijk vrij te laten, mits op geen enkele wijze de indruk wordt gewekt dat de **kerk** nog iets **voor** de dode kan doen.

Er is een reëel gevaar dat de 'begravenisdienst' een sacramenteel karakter krijgt, als een **dodensacrament**. Een 'dienst van het Woord ter gelegenheid van de begrafenis van...' moet duidelijk onderscheiden blijven **van** die **momenten** in het leven **van** de gelovigen **waar** de kerk een **nadrukkelijk** ja-woord **vraagt** (bijv. bij doop, belijdenisen huwelijk). **Kernpunt** van de **begravenisdienst** is de verkondiging **van** het Woord van God aan de levenden die in rouw zijn. Bet bekendmaken van de enige troost bij een begrafenis is bij uitstek een publieke bekendmaking.

De aanwezigen **kunnen** tevens met de familie en de **gemeente** dank aan God brengen voor wat de overledene in Christus betekend heeft voor de zaak van Gods **koninkrijk**. De familie en de gemeente die in de naam van God bijeengekomen is, kan met de zegen van de **HERE** inderdaad verder gaan in het leven met Christus, **  k** na het begraven van de geliefde.

Het Woord van God **moet** gelezen worden en daarover moet **gesproken** worden tot de **mensen** in een concrete situatie van **rouw** en verdriet.' Daarnaast moet de lof van de **HERE** en de **troost** van het Evangelie weerklinken in **een** lied of **een** psalm. De **rouwenden** zijn met hun verdriet samengekomen **voor** het aangezicht **van** God. De gemeente wil haar medeleven **betoenen** en wil **  k** houvast **krijgen** in de beloften van God. Er zal samen met de familie, de leden **van de gemeente** en de aanwezigen gebeden worden tot de **HERE**, een gebed van dank en een bede om **kracht**.

De hoop van het evangelie wordt gezamenlijk beleden bij het graf in het uitspreken van de Geloofsbelijdenis en met het (gezamenlijk) bidden van het 'Onze Vader'.

Wie het Woord van God aanvaardt, die mag in vrede naar huis gaan onder de zegen van de HERE. Zo'n dienst van het Woord die z'n uitwerking niet mist, mag daarom toch beëindigd worden met het uitspreken en opleggen van de zegen van de HERE? De zegen is immers altijd voorwaardelijk. Wie werkelijk gelooft in en zich bekeert tot de Drieënige God, Vader, Zoon en Geest, die gaat gezegend naar huis.

We zouden het toch niet anders willen dan dat juist op de grens van leven en dood, bij een geopend graf, alleen het Woord van onze God weerklinkt? Hoe zouden wij anders troost of houvast krijgen bij het sterven van onze geliefden? Het is de taak van de kerkenraad, dat hij erop toeziet dat de gestorven leden van de gemeente op christelijke wijze begraven zullen worden en dat bij de begrafenis het Woord van God verkondigd wordt aan ieder die het wil horen.

¹ In Wegwijs, jrg. 46, no. 11 (nov. 1992), p. 78, schreef M.J.A. Zwikstra-de Weger: 'Wij kennen echter wel rouwbijeenkomsten of samenkomsten. Zij hebben beslist niet het karakter van een eredienst; de toespraak van de predikant is niet vergelijkbaar met een preek.' Zij Pet artikel 71 KO als een waarschuwing om de rouwbijeenkomsten geen 'rouwdiensten' te noemen.

² C.J. Verplanke schrijft in *De Wekker*, 105e jrg., nr. 43, 23/8/1996, p. 664-665, over 'De begrafenisdiensten': 'Art. 65 (van de Kerken van de Chr. Ger. Kerken in Ned., DG) verbiedt (nog) het houden van "lijkpredikatiën of lijkdiensten"'. En verder stelt hij: 'In de praktijk houdt men zich immers in vele gemeenten niet meer aan dit strikte verbod'. Bovendien acht Verplanke begrafenisdiensten zeker niet verwerpelijk, 'mits men niet gaat bidden voor de overledene en men zich beperkt tot vertroosting der gemeente en der nabestaanden'.

³ Waarmee niet gezegd wil zijn dat de wens van een rouwende familie om 'in stilte' hun dode te begraven niet gehonoreerd kan of mag worden. Op vele punten mag aan de verlangens van de familie tegemoet gekomen worden, echter nooit aan de eis om het Woord van de HERE géén plaats te geven rond een begrafenis.

⁴ G. van der Leeuw, *Liturgiek*, Nijkerk, 1940, p. 219. D. Nauta, *Verklaring van de*

Kerkorde van de Gereformeerde Kerken in Nederland, Kampen, 1971, p. 307v. K. Dijk, 'De Begravenisdienst', in: *Homiletica*, III, 1942-1943, p. 130.

⁵ *Gereformeerd Kerkblad (Overijssel, Gelderland, Flevoland, Utrecht en Noord-Holland)*, 48e jaargang, no. 30, 31 en 32 (plus een reactie in no. 36), resp. 2 mrt., 9 mrt., 16 mrt. en 13 apr. 1996) geschreven over 'Een christelijke begrafenis'. Groenenberg pleit voor een sobere, maar geen 'stille' begrafenis, waarbij slechts de familie aanwezig is (bij een 'stille' begrafenis bij het overlijden van een kindje of baby ligt het anders).

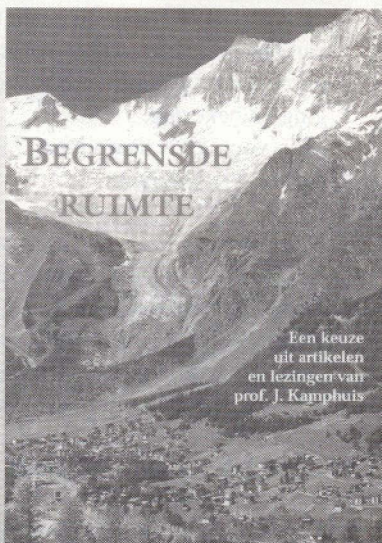
⁶ P. Groenenberg wijst er in zijn tweede artikel (*Gereformeerd Kerkblad Overijssel, etc.* jrg. 48 no. 31, p. 6.) op, dat de predikant geen ambtelijke taak heeft bij een begrafenis van één van zijn gemeentelieden. Een rouwsamenkomst is geen kerkdienst. Tijdens zo'n samenkomst spelen ambtsdragers geen rol. De predikant doet het uitsluitend op verzoek van de familie en niet (bijvoorbeeld) in opdracht van de kerkenraad. Maar, vraagt hij, als een predikant geen ambtelijke taak heeft bij een begrafenis, op grond van welke taak kan hij dan een begrafenisamenkomst leiden? Is het een persoonlijke taak? Is de praktijk niet dat de predikant een samenkomst leidt die door de familie belegd is? Wordt hier het persoonlijke, het ambtelijke en het kerkelijke aspect van zijn taak als predikant wel voldoende geïntegreerd bekeken? Besefte Groenenberg wel wat de consequenties zijn voor zijn eigen taak als de kerk geen ambtelijke taak heeft bij een begrafenis? Hier breekt zich de gedachte die geënt is op het vooroordeel dat de kerk geen boodschap heeft bij een (christelijke) begrafenis. Het ambtelijke bloed kript echter gelukkig waar het niet gaan kan! Want welke predikant (ambtsdrager!) zou afwezig willen zijn bij een begrafenis van één van zijn gemeentelieden? Boekm. je dan zeggen dat de kerk geen taak mag hebben bij de begrafenis van één van haar leden? Is er één moment in het

leven van de levenden - en w d speciaal in de situatie van rouw vanwege een overlijden van een geliefde - dat de kerk níet mag spreken over de betekenis van de opstanding van Christus? Gelukkig maar, we voelen allemaal wel aan dat de kerk 'iets' moet doen bij de begrafenis van de gestorven leden. De praktijk is dat de dienaar van het Woord niet bij de begrafenis weggehouden kan en wil worden! Hoe is zijn persoonlijke taak van zijn ambtelijke te scheiden? Wie persoonlijk wel iets te zeggen heeft op een begrafenis, maar als gezondene van de gemeente en de kerkenraad geen boodschap heeft, komt onmiskenbaar terecht in een halfslachtige situatie. Ik merk hier (nogmaals) op dat de huidige formulering van het betreffende KO-artikel deze onduidelijke situatie in de hand werkt. Is het daarom niet tijd dat te erkennen en er iets aan te doen? Het zou heilzaam zijn voor & rouwende familie, de predikant van de familie én de gemeente waarin de familie leeft.

⁷ P. Groenenberg, 'Een christelijke begrafenis' (2), in: *Gereformeerd Kerkblad van Overijssel, etc.*, 48e jrg., no. 31, p. 6.

⁸ J. Douma, *Rondom de dood*, Kampen 1984, p. 167, benadrukt dat een begrafenis niet het karakter van een kerkdienst moet krijgen, 'maar we moeten er geen dienst van Woord en gebed van maken'. 'Dit betekent (als het goed gaat) dus dat de dominee geen preek, maar een toespraak houdt...' Een begrafenis toespraak mag volgens hem best persoonlijk gericht zijn. Ook anderen mogen het woord voeren en daarbij dankbaar memoreren wat de overledene heeft betekend. 'Niet hei "dat", maar het "hoe" is beslissend. Dankbaarheid voor wat de overledene heeft betekend, hoeft Woord en gebed niet van hun centrale plaats te dringen', aldus Douma. Ik vraag me af of hier het verschil tussen een 'toespraak' en een preek ter zake is. Is een (zondagse) preek dan niet persoonlijk gericht of gesproken in een concrete situatie?

BEGRENSDE RUIMTE

Een keuze uit artikelen en lezingen van prof. J. Kamphuis Samengesteld ter gelegenheid van zijn 75e verjaardag

Onder redactie van H.J. Bolten en J.J.C. Dee

Verkrijgbaar bij de boekhandel
416 pag., ing. f 39,50

OOSTERBAAN & LE COINTRE B.V.
Postbus 25, 4460 AA Goes, tel. 0113-215591

BIJ EEN BEGRAFENIS

Wat is de betrokkenheid van de kerk bij een begrafenis?

In het vorige nummer gaven we daarover een document door uit de Reformatie-tijd. Het was de beschrijving van een christelijke begrafenis in de Nederlandse vluchtelingengemeente in Londen, geciteerd uit de *Christlicke Ordinancien* van Marten Micron (1554).

Vandaag opnieuw enig 'zijlicht' bij de artikelen in de rubriek *Achtergronden*, deze keer in de vorm van een document van veel jonger datum. Het gaat hier om een 'Gebed bij een begrafenis', dat ik aantrof in de *Acta* van de generale synode van Groningen-Zuid uit 1978.

De deputaten voor de herziening van het kerkboek hebben destijds dit gebed ontworpen en aan de kerken voorgesteld het in ons *Gereformeerd Kerkboek* op te nemen. Het was bedoeld voor gebruik door bijv. een ouderling als hij een begrafenis moest leiden.

De synode van 1978 vond echter dat dit te ver voerde. Ook andere bijzondere situaties zouden dan wel uitgangspunt kunnen zijn voor van voorbeeld-gebeden in het kerkboek. Daarom werd het begrafenis-gebed, evenals enkele kindergebeden, van de lijst afgevoerd en uiteindelijk niet in het kerkboek opgenomen.

Intussen houdt het wel waarde als

***m& ———
 liturgische stijl.

Gebed bij een begrafenis

Almachtige God, Gij hebt onze dagen als enige handbreedten gesteld en onze levensduur is als niets voor U. Gij doet de sterveling terugkeren tot stof. Wij zijn als gras: in de morgenstond bloeit het en schiet het op, des avonds verwelkt het en het verdort.

Wij buigen ons hoofd, nu wij op deze dag onze broeder (zuster) ... begraven. Wij weten uit uw Woord, dat de dood het loon op de zonde is. Maar wij roepen U aan in de naam van onze Here Jezus Christus, die gezegd heeft: Ik ben de opstanding en het leven; wie in Mij gelooft, zal leven, ook al is hij gestorven.

Wij danken U, dat ook onze overleden broeder mocht geloven in Hem die door zijn offer zondaren vrijgekocht en uit alle macht van de duivel verlost heeft.

HERE, hoe groot is uw goedertierenheid, dat Gij uw kinderen thuis brengt, zodat zij wel het lichaam verlaten, maar bij Christus hun intrek mogen nemen.

Wij weten dat Gij de weg van ons leven en het uur van onze dood bepaalt. In leven en sterven mogen wij het eigendom van Jezus Christus zijn.

Het afscheid van onze geliefde broeder valt ons waar. Maar Gij wilt tranen drogen en ons bemoedigen met de rijkdom van het Evangelie, dat ons de opstanding der doden verkondigt.

Voor wie in U geloven, is het sterven immers geen verlies, maar winst.

HERE, onze woorden kunnen tekort schieten om hen die rouwdragen, te helpen, Wilt Gij hun trooster blijven. Geef dat we bij de dood ons bezinnen op het leven, Leer ons onze dagen zo te tellen, dat wij een wijs hart bekomen. Maak ons blij met elke dag die wij hier ontvangen. Maar laten wij ook zonder vrees de dag van onze dood tegemoet gaan. Wij zullen dan immers naar Christus gaan en eens met alle gelovigen die ons zijn voorgedaan, de nieuwe aarde beëerven.

Wij danken U die ons de overwinning geeft door onze Here Jezus Christus. Amen.

¹ De tekst van het gebed in bijlage 3 van de *Acta generale synode Groningen-Zuid 1978* op blz. 326. Bespreking en besluit in art. 420 en 422. In de sectie formuleren en gebeden hadden de volgende deputaten zitting: J. Douma, L. Douw, A. Kooij, J. Meilof, C.J. Smelik en mw. E. van Veen.

KORINTHE, ONZE ZUSTERKERK

P.H.R. van Houwelingen

B boekbespreking

Bij het lezen van Paulus' tweede brief aan de Korintiërs, word je steeds **opnieuw** getroffen door de actualiteit **van** de door de apostel behandelde **onderwerpen**. Dat geldt zeker voor het tweede gedeelte van **deze brief**.

De hoofdstukken 7-9 gaan **over** diaconaat en offervardigheid. Hulp-behoevende christenen worden roy-aal ondersteund **door** de **rijke** zusterkerken in het buitenland. En zo hoort het **ook**, zegt Paulus. Let maar op **onze Heer**, Jezus Christus: Hij **was** rijk, maar Hij is arm geworden vanwege u, om u door zijn armoede **rijk** te **maken**.

De hoofdstukken 10-13 gaan over verkondiging en pastoraat. De apostel Paulus **moet** zich verweren tegen **kritiek** en zijn eigen plaats afbakenen tegenover **dwaalleraars** die hem bestrijden. in dat kader brengt hij als ambtsdrager zichzelf ter sprake op een heel persoonlijke manier. Uitgebreid verhaalt de apostel zijn levensloopen en zijn geloofservaringen.

Kortom, deze brief van Paulus beoogt niets anders **dan** gemeente-opbouw. Dat zegt hij zelf **trouwens** met zoveel woorden: 'Dit alles, geliefden, is **bedoeld** om u op **te bouwen**' (2 Kor. 12,19). En **daarom** is het jammer dat de **tweede brief aan de Korintiërs**, als ik me niet vergis,

in de belangstelling van veel **bijbel**-lezers wat **achterblijft** bij de eerste. Die belangstelling kan worden vernieuwd **dwr gebruik** te maken van de **bijbelstudies** die ds. C. den Boer **in** het **voorjaar** van 1996 voor de radio hield en die inmiddels in **boek-vorm** zijn uitgebracht (door uitgeverij Kok Voorhoeve in **samenwerking met** de Evangelische Om-roep). **Hij** weet de bijbeltekst steeds w uit te leggen dat een gevoel van verbondenheid ontstaat: de gemeente van **Korinte** is **onze zusterkerk!**

Jammer vind ik het dat ds. Den Boer de zogenaamde 'superapostelen' (2 Kor. 11,5-6; 12,11b) gelijkstelt **met de dwaalleraars** in Korinte. Die zouden zichzelf als 'opperbeste apostelen' hebben aangediend en **ook** als zodanig door de Korintiërs zijn gewaardeerd, ten koste **van** het apostolaat van Paulus. Bij Calvin vinden **we** echter een **veel** aannemelijker verklaring, die ook in de Kanttekeningen bij de Statenvertaling **wordt** gevolgd: **met de 'superapostelen' zijn Petrus, Johannes en de anderen bedoeld die tot de Twaalf behoren**. De dwaalleraars waren niet tegen het apostolaat als zodanig, maar zij achtten Paulus inferieur aan de apostelen uit **Jeruzalem**, die overal in aanzien stonden. Daartegenover

vraagt Paulus om aanvaarding door de Korintiërs omdat hij evengoed door Christus **geroepen** is en in geen enkel opzicht **voor** de andere apostelen onderdoet. Deze discussie uit de apostolische kerk is nog altijd van belang: wie door Christus tot de ambtelijke dienst geroepen wordt, heeft recht op aanvaarding naast anderen, ook als die anderen mannen **van naam** zijn. Met dit boek heeft ds. Den Boer **zijn** behandeling van Paulus' beide brieven **aan** de Korintiërs voltooid. Het zijn in totaal **vijs** delen geworden. Deze boeken hebben veel te bieden: stof tot nadenken en tot **bespreken**, wat ik graag in uw aandacht aanbeveel. **Temeer** omdat de gemeente van **Korinte** **onze zusterkerk** is...

N.a.v.: **Ds. C. den Boer**, *De tweede brief van Paulus aan de Korintiërs VII-XIII*, Kampen 1996. Prijs: f 34,90; 231 pagina's.

Datum	Radio/TV	Tijd	Plaats	Predikant
12-01-97	Radio	17.00 uur	Driebergen-R.	ds. Ph. Troost
09-02-97	Radio	17.00 uur	Putten	ds. J.W. Roosenbrand
09-03-97	TV	11.00 uur	Eindhoven-Best	ds. E.C. Luth
09-03-97	Radio	17.00 uur	Wetsinge-Sauwerd	ds. T. Schutte
30-03-97	Radio	17.00 uur	Rotterdam-C,	ds. A.L.Th. de Bruijne

M

meegelezen

Bubbelbad-religie

In het **januarinummer** van *TijdSchrift* van de **Hervormd** Gereformeerde jeugdbond schrijft **Herman** van Wijn-gaarden:

Bubbelbad

Als je onze westerse cultuur met een symbool moet vergelijken, zo schrijft de Canadese theoloog J.I. **Packer** ergens, dan is het beeld van een bubbelbad nog 't meest toepas-selijk.

't Gaat de **moderne** mens vooral hierom: plezier, ontspanning en ge-nieten. De belangrijkste vraag is daarom **wat** ik lekker vind. **Zelfver-loochening**, **om** maar **wat** te noemen, staat in **zo'n** cultuur niet al te hoog aangeschreven.

De stelling van **Packer** is vervol-gens, dat veel **kerkmensen** tegen-woordig een christendom willen dat net zo is, dus als een bubbelbad (de **bubbelbad-religie**). De gods-dienst moet ons een goed gevoel geven, een gevoel van geruststel-ling ('t komt **allemaal** goed') en van **geluk**. **Op** zich is daar niks mis mee, maar dat het volgen van Jezus ook alles te **maken** heeft met plich-ten, **zelfverloochening**, **kruisdragen** en **heiliging**, daar weet de bubbel-bad-religie niet zoveel raad mee. Vandaar dus ook **onze** moeite met de **Bergrede**.

Sjoemelen

Hoe je dat verandert? We zullen moeten leren dat het in het christe-lijk geloof ten diepste niet draait om onszelf, maar om de Heere God. Het belangrijkste is **niet** dat wij ons gelukkig **voelen** maar dat **God** aan Zijn eer komt. Of, nog an-ders gezegd, het **gaat** **God** **meer** om onze heiligheid (dat we dicht bij

Hem leven) dan om ons **geluk**. Waarbij we **natuurlijk** moeten be-seffen, dat **juist** onze heiligheid **ons** **geluk** is. God wil ons leren dat 'we al onze blijdschap **en** bevrediging, zowel in dit leven als in het hierna-maals, **alleen** van God verwachten' (**Packer**). Niet om ons plezier te vergallen, **maar** juist omdat alleen in **Hém** ons **geluk** te vinden is. En dus niet in bijvoorbeeld het sjoeme-len met Zijn geboden, zo van: **Zó** nauw komt het nu ook **weer** niet. **Want** **zo** nauw komt het **wél**; 'jota noch tittel van **de wet**' zal voorbij-gaan (Matth. 5 : 18), '**weest** dan volmaakt' (5 : 48) en de weg die **tot** het leven leidt, is nauw (7 : 13).

Checklist

Vandaar dat het aan te raden is om regelmatig de **Bergrede** te lezen.

Henk Binnendijk noemt dit bijbel-gedeelte voor een christen 'wat een checklist is voor een piloot; een vergelijking van "wat **er** staat" met "hoe het **gaat**".

Dus kijk maar eens goed: hoe **staat** het ermee voor?

Moderne spiritualiteit

Voor veel mensen hebben de grote religieuze **tradities** afgedaan. Toch is er ook **vandaag** behoefte aan een spiritua-liteit die richtlijnen biedt voor hoe je moet handelen. Aan deze '**moderne spiritualiteit** tussen **traditie** en vernieu-wing' werd half december aan de Vrije Universiteit een symposium ge-wijd. **Centraal Weekblad** van 20 de-cember bericht daarover:

De behoefte aan spiritualiteit – het begrip stamt uit de **rooms-katholie-**ke traditie – is eeuwenoud, maar wordt in de moderne tijd op nieu-

we, eigen wijze ingevuld, zo stel-den de organisatoren.

Mw. dr. A.H. van Otterloo, sociolo-ge aan de Universiteit van **Amster-dam**, meende echter dat de algeme-ne behoefte aan spiritualiteit eerder een recent dan een eeuwenoud ver-schijnsel was. 'Spiritualiteit kun je niet op een lijn stellen met voe-ding, kleding en onderdak, zonder welke mensen niet zouden kunnen leven. **Pas** toen de maatschappelijke omstandigheden gunstiger wer-den, kwam er aandacht voor inner-lijke vroomheid. Toen er een eco-nomisch surplus ontstond, waaruit een elite van religieuze specialisten kon worden onderhouden. Gewone mensen echter **moesten** arbeiden "in het zweet huns aanschijns"; zij hadden de tijd niet om hun ervarin-gen op een rijtje te zetten.'

Zingeingsmarkt

In het huidige spraakgebruik wordt spiritualiteit gebruikt als een **soort** vervanging van **godsdiens**t, consta-teerde de **sociologe**. 'Godsdienst, dat is kerken, leergezagen dog-ma's, is uit. **Spiritualiteit** is in: de **tem** heeft in zich een garantie van vrijheid en ongebondenheid. Wie hem gebruikt, geeft toch aan met iets "hogers" bezig te zijn, er niet zomaar op los te leven.' De vor-men van hedendaagse spiritualiteit lopen onderling zeer uiteen. De ene pool wordt volgens Van Otterloo gevormd door **New Age**, de andere door de **evangelische beweging**. Daartussen biedt de 'zingevings-markt' een veelheid aan varianten. De huidige belangstelling voor spi-ritualiteit wordt vaak in verband ge-bracht met het secularisatieproces, waarmee dan de ontkerkelijking wordt bedoeld. Van Otterloo gaf er de voorkeur aan te spreken over 're-

ligieuze verandering': 'De kerken zijn weliswaar uit de maatschappelijke **kern** verdreven, maar daarvoor in de plaats komt een persoonlijke, **niet** kerkelijk **gebonden** geloofsvigheid'.

'Bij spiritualiteit gaat het om **het ervarings- en emotie-aspect van religie**. Maar soms blijkt wat zich voordoet **als spiritualiteit** een overlevingsstrategie te zijn, die **mensen** moet helpen om zich in onze samenleving te handhaven of zijn positie te verbeteren', concludeerde Van Otterloo.

Als het maar vaag is

Dat mensen gevoel hebben voor het geestelijke is een goede zaak. Maar het komt er wel op aan de geesten te onderscheiden. **Zijn** ze uit God? Ds. **Pieter Boomsma** daarover in het **Centraal Weekblad** van 5 december jl.:

Leegte vult zichzelf. Wanneer je daarnaast zet dat 'ledigheid des duivels oorkussen is', mag duidelijk zijn dat je met leegte op riskant terrein bent aangekomen. Wie nog wel gelooft, maar niet meer zoals vroeger, kan een gezonde ontwikkeling hebben doorgemaakt. Het is ook een mogelijkheid dat die mens op een open veld terecht is gekomen, waar zij & hij met alle winden meewaait en alles prachtig vindt, als het maar vaag is. (...)

Wie God kwijt is en het bij de God van Abraham, Izaäk en Jakob, bij de Vader van Christus Jezus niet meer wil zoeken, maar toch op zoek gaat naar zin en invulling, loopt het risico voor de 'god' van van alles en nog wat' door de knieën te gaan. De materialist zoekt het dan in hebben en meer. De spiritualist in voelen en ervaren. De idealist in dromen en inzet. Maar werkt dat? Het lijkt er op dat wie zo de ervaren leegte vult, voortdurend wordt opgejaagd naar steeds meer, dieper en/of anders. Steeds nieuwe producten, inzichten, doelen. Uiteindelijk blijkt het

niet anders te zijn dan wind, lucht. *Echte volheid, echt leven, echte ervaring, echte hoop, echte zin, echte toekomst, echte verwachting – het is er in de omgang met God. In de navolging van Jezus. Daarom is*

een tijd van Advent zo gaaf. Het is een uitnodiging om je te bezinnen op wie Hij voor je is en op wie jij bent voor Hem en voor je naaste. Hij is gekomen. Hoever ben ik naar Hem toe gekomen?

Uw kerkgebouw is toch wel bij Donatus verzekerd?

100% zekerheid

Als brand-, storm- & andere schade dreigt, is het maar het beste als uw kerkelijke eigendommen bij Donatus zijn verzekerd. Gewoon, omdat Donatus in de praktijk bewijst er te zijn wanneer Donatus het meeste nodig is! Bij calamiteiten van welke omvang en aard dan ook. Op basis van op maat gesneden voorwaarden.

50% premiererestitutie

Bovendien is kiezen voor Donatus kiezen voor verantwoorde bestedingen. Jaarlijks wordt de winst van Donatus in de vorm van premiererestitutie terug betaald. In de afgelopen 10 jaar bedroeg deze premiererestitutie gemiddeld maar liefst 50%!

Samen sterk.

Donatus is een onderlinge verzekeringmaatschappij. En dat betekent dat de leden samen de kracht van Donatus bepalen. Een gemeenschapsgedachte die er inmiddels toe heeft geleid. Dat er ruim 75% van alle kerkgebouwen in Nederland bij Donatus is verzekerd.

Wilt u meer weten?

Vraag dan min een persoonlijk gesprek met één van onze adviseurs. Ook als u nu nog elders bent verzekerd.

donatus

Vertrouwd verzekerd.

© V.M. Donatus n.a., Postbus 5055, 5201 GB 's-Hertogenbosch, tel. 073-612 21 66

